

הלכות שבת סימן שנה

באר הגולה ריא

ר שם קשם שמואל
ז שם רבנו יחזקאל
ח שם רבנו אבי
בבאי ורשבא

לדינה, זה שבנה בו (ה) בית-דינה, *או שפסח לו פסח *מביתו (ט) *ואחר-כך הקיפו. (כ) *ואם היה מקנה שלא לשם דינה ורוצה להקיפו לדינה, אינו צריך לפרץ בלו, אלא (כא) *פרץ בו פרצה (כב) ביותר מעשרה⁽⁸⁾ (כג) ונמצא בית פתוח בו בלא הקנה, (כד) ונתחור ויגדר (כה) הפרצה בלא (כו) *או אמה היתרה על עשר אמות והעשר אמות פסח הן, וזהו הוא פתוח ולבסוף הקנה. *ואם פרץ אמה ויגדרה ונתחור ופרץ אמה אצל מה שגדר ונתחור ועשה בן (כו) עד שהשלימו לעשרה, (כח) מתר: הגה *ואם קשה עליו

באר היטב

סכות שומרים שדך שם ביום ובלילה או בית-דינה אעפ"י שאין דר שם בבדיעות, הג"מ. ועמ"א: (ה) בית-דינה. קדם שהקנה, עמ"א:

באור הלכה

ולקחרא פאן, כמו שפרש רש"י במתניתין, דחך גדול לומר דהוא דיהה קבוע ליום ולילה לשומר, אכן לשיטה זו ויתא הכל. אחר-כך קצתו אצל נדע ביהודה, מהקדור תיגא באר-חיים סימן מז, שהביא דעת הגאון בעל אור חדש שעצוד גס"פן דירית בקמה עצמה גס"פן מקרי דיהה לענין יתר מבית סאמים, ובעל נודע ביהודה שקול וטרי בדבריו ונעיר גס"פן מה שכתבנו בנה לפי שיטת רבנו יחזקאל, וגם כתב דלא מצא בשום פוסק שזכר דהקטור דיר וסתר הוא משום שהרוצה דר שם, עין שם. ועל-כ"ל פנים בעקר הדיון גם הונדע ביהודה לא השיג עליו בקריא, רק שפקע על ראייתו ולענין עבדא רידה, עין שם¹⁰, וצריך עיון למעשה: * או שפסח לו פסח. עין בפרי-מגדים שפספס לומר דאפשר דהוא הדיון חלון. ובאמת, אף דבאלהי רבה ובעלת-שבת כפי מה שהביאו ממבייט משמע דהוא הדיון חלונות, מכל מקום זהו דבר חדש, ובכ"ש לא נזכר רק פסח. ויש לומר דדוקא פסח, ומשום דמקרא מלתא שחשב להשתמש במקום שלפני פסח¹⁵, מה שאין פן חלונות שעקרן לאור עשירות, וגם אי אפשר להשתמש דרך חלונות בקבע. לא מקרי על-ידי זה הקנה לשם דינה, ושפיר עבדו הפרי-מגדים דנשאר בנה בקרן עיון. ומכל מקום אף אם נימא דמהני, דוקא בשמשמש על-כ"ל פנים דרך אופן חלונות לקרן, אבל אם אינם עשירין רק להביט על-ידין לקרן בודאי לא מהני: * מביתו. אם נפקלה מחיצה חמוצונה של הבית ונשאר מחיצה נשנית אינו מועיל, דלא נעשית לכריא אלא לגנאי¹⁶ [מ"א]: * ואחר-כך הקיפו. אבל אם הקיפו ואחר-כך פסח לו פסח מביתו, לא מהני. ואם מתחלה הקיפו והקפרי מג' ורחויתו וקברת רביעית העמיד בית ופסח בו פסח, מצדו בפרי-מגדים דמהני, ותשע, דכיון שעקר שנקעמד שם מחיצת הבית היה רוחו ופריז יתר מעשרה¹⁷, ומכלא לא נחשב התקנה לכלום, ונמצא עמה כשפסח רוחו זה ככתל הבית נחשב עמה הקנה לדינה: * ואם קשה לו לפרץ הכתל. הג"ר כבארו חולק על עקר התקנה זו דתרומת-הדשן, ומקורו הוא מהא דש"ס סעף ב דמל חמשה ומחיצה וחמשה מצטרפין, וכן הוא בש"ס ערובין צ"ג אהד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין. ולא אמרינן דכיון דהתל הוא פתוח מעשרה נחשב כשאר שטח התקנה והכל דיוסיים שם ולא שיהך לקרפו עם המחיצה שעל גבה, ועל-כך דלא אמרינן פן, ותשע, וכל פל שהוא למעלה משלוש פסחים לא אמרינן עלה ארצא סמיכתא ואינו מקום מדרס לרגלי בני-אדם, ועל פן אדרבה, כשמשער עליו ידו מחיצה מצטרף גם הוא להשלים לעשרה, ואם פן הכי נמי בגדול דידן, כששופר עקר סביבות הכתל פסחות מעשרה פסחים לא קמעט לכלה ולא אמרינן דמקום מדרס הוא לבני-אדם ויבוקעית התקנה דמי. דכיון שהעקר גבוה משלוש פסחים לא נימא תשמישה שם ולא מבטלה לכלה, אלא דמי כמו שהתל נעשה ונתרחב במקום הזה. ואפשר

משנה ברורה

מהני. והסקימו האחרונים להלכה (יט) פרעה ז"ל: * ב (יט) ואחר-כך הקיפו. קאי (כ) גם אבנה בו בית דרישא, וכלומר, דכיון שבנה בית באותו מקום ואחר-כך הקיפו לאותו מקום ונמצא הבית באמצעייתא, ובין שבנה בית אצל אותו מקום ופתח לו פסח ואחר-כך הקיפו, דבכל זה נחשב מקנה לשם דינה, ולשם תשמיש דינה הקיפו¹¹, אבל היכא דהקיפו מתחלה ואחר-כך בנה בו בית, או אפילו בנה מתחלה ואחר-כך הקיפו אחריו הבית אלא דלא היה פסח בבית לצאת משם למקום הפקף, מקרי הקיפו שלא לשם דינה, דמחכה דלא עשאו לתשמיש תדיר לבית. ודע, דאם (כ) חשב בפרוש בשעה שהקיפו למקום הזה שייבנה בו בית אחר-כך והתקפף הזה יהא כמו חצר, או כשבית בנה מתחלה ואחר-כך הקיפו בסוף הבית ונחשב בשעת ההקפה שיקפח אחר-כך פסח בבית לאותו צד כדי שיכול להשתמש בהקנה לצרכי הבית, אפשר שיש להקלה¹² ולומר דמקרי מקנה לדינה, שהרי הקיפו אותו לשם דינה¹³: (כ) ואם היה מקנה וכדו'. ורוצה להקיפו לשם דינה, קף צריך לומר, וכן הוא במקבר שבעלת-שבת וכן הוא בטור; והפננה, שרוצה להשתמש עמה בהקנה הזה בקביעות, אלא שאינו מועיל, דבעינן שיהיה המחיצות עשירות לשם זה: (כא) *ירץ בו. ואינו (כ) צריך לפרוץ כל גבה הכתל עד למטה, אלא כל שלא נשאר בגובה עשרה פסחים סגי, דהפסחות מעשרה פסחים בגובה לא מקרי מחיצה: (כב) ביותר מעשרה. ואם היה מכבר (כג) פרוץ עשרה, דיי דירץ מעט יותר וסגי: (כג) ונמצא בית פתוח. דכיון דנפרץ כל-כך נתבטלו כל המחיצות¹⁴, (כד) ואפילו זה שהוא עומד ענין הרי הוא כאלו נסתר: (כד) ונתחור ויגדר. לשם פגנת דינה: (כה) הפרצה בלא. והוא הדיון (ט) אם עושה צורת-הפתח, דשוב אינו פרצה: (כו) או אמה היתרה. ואם לא פרץ אמה רק מעט, (כז) צריך לגדר אותו מעט וסגי: (כח) עד שהשלים מעשרה (ח) *ליתור. מעשרה. קף צריך לומר: (כח) מתר. ולא אמרינן (כח) כיון דלא פרץ עשרה בבת אחת ולא גדר בבת-אחת לא הני הקנה לשם דינה, אלא כיון דהשתא מיתא הוי החודש של הקנה ביותר מעשרה, חשיב הקנה

הנה לומר, דלתרומת-הדשן מניי האמרא דוקא היכא דהגידו אינו יוצא מחוץ למחיצה, אבל גם זה אינו, דהא נקמא לן בשבת דף ק, פל המתקלט עשרה פסחים מתוך ארבע אמות חשיב מחיצה גמורה, ויגדול דידן, דמקדע התקנה עד

שער הציור

(ט) בית-יוסף וב"ח ואלה רבה, וכן נוטה דעת הג"ר"א וכן פסקו בשלחן ערוך הג"ר"ו ובית-מאיר, וכן מבאר ברש"ב *ובר"טב"א לזכר פשוט. ובאמת עקר דברי הגהות אשר"י מהוהים, שהוציא פן מדברי אור נרוע. ובאור נרוע אין שום משמעות לזה, אלא שהעיקר בדברי רבי יהודה פן כבא פרוש רש"י ומה לא מוכח קלל, כמו שאנו מוכח דרש"י סבירא לה סבא זו לפסק הלכה, ואדרבה, האור נרוע בעצמו העיקר דינא דרוביה פרוש כפרש רש"י שם, אלא דלא שני לה; ומלבד זה, הלא מוכח מבאר דרש"י שפירצה לחצר, אלא דאן בקרפף שבתוך הקנה, וכן מוכח בדברי פ"ק טז דין י, ועל-פ"ן בודאי שיש זאת דחיהה היא: (כ) אחרונים: (כא) אף דבפרי-מגדים והג"ר"ו לא משמע פן, ובדבריהם משמע מהדושי הרש"ב"א בשלח' פרק ב במעשה דאבונקא, מכל מקום צדדנו בנה להקל, מאחר דמשמעת הרמב"ם משמע דההקנה לכנת דינה חזיר גס"פן מהני, ומשמע לדידה כיון דגודר או מתקן בגדר בכנה שפעמה יתא עליו שם דינה ויהא מטר לטלטל בה סגי, דשכיני לא מחזי ככרמליה, ואף דהרב המגיד פליג עליו, מכל מקום פשוטית הש"ס ופרוש רבנו חננאל הרי"ף והאשכול ורי"א משמע גס"פן דלא בעינן פל תנאי הפורשים במתחבר, וכמו שהעיר בזה בעל ת"ח ויבמעשה-רמח, עין שם, ואף אם נקט דלא בהרמב"ם, מכל מקום בגדול דידן נראה דגם הרב המגיד מצדד להקל כיון שחשב בפרוש לשם תשמיש, ומאי אכפת לן, דאפשר דשוב היה לו יתרה להתחיל מתצר ואחר-כך לבנות בית, וכן מוכח שם מלשון הרב המגיד בעצמו להעמקן שם, וגם נזכר לצדד לזה דעת הרמ"א שפקל בסמוך לבית בלא פסח כלל וכל-ישפן כשפסח אחר-כך, וכן נוטה דעת העלת-שבת, עין שם, וכן הוא דעת ת"ח: (כב) רמב"ם לפי פרוש מהאמר-קודכי. ועין שם עוד פרוש: (כג) אחרונים: (כד) פוסקים: (כה) אחרונים: (כו) שבמקרא ופוסקים: (כז) רש"י: (כח) רש"י: ובתוספת-שבת דחך בזה אחרונים שבמקרא ובפוסקים: (כח) רש"י:

(א) היינו עשר אמות (אף שכתוב 'עשרה' לשון זכר).

הלכות שבת סימן שנח

לפרץ הפתל, (כט) יש אומרים דנכול להניח עפר אצל הפתל (ל) משני צדדים (לא) עד שיתמעט הפתל מגבה עשרה, ורחב העפר (לב) רחב מארבעה (לג) בארץ עשר אמות בארץ הפתל¹⁸¹, (לד) ואם אין בגבה העפר (ו) עשר, אם-כן הוי כאלו פרץ שם הפתל, שלא נשאר שם גבוה עשור למעלה מן העפר דהוי פקוקעית הקרפף, (לה) ואף אם חוזר ולקום משם אחר-כך העפר, (לו) הואיל ובטלו שם שבת אמת. ויש חולקים, (לי) דעפר לא הוי בטול (לח) אלא-אם-כן אין עתיד לפנותו לעולם (תי"ח סימן סה, הרא"ש פרק קמא דסוכה): **ג** (לט) **תל גבוה עשרה, (מ) דינו כקרפף: ד' לקרפף יותר מסאתים שנטע בו אילנות (מא) למעט אורו, (מב) לא הוי (ו) מעוט (מג) אפלו יש בהן גבה עשרה**

ט משמעות הנמא
מנה דרב חסדא שם
כ"ה י' פטוש שם

באר היטב

(1) **עשור.** דאם יש גבוהו י' שרי בלא"ה כמ"ש ס"ו אם הרחיקה ג"ט: (1) **מעוט.** לפי שדרך לשע בו אילנות. וזה"ש בור, דתשמיש הגנה הוא להשקותו. ועב"י

משנה ברורה

לשם דירה: (כט) **יש אומרים דנכול וכו'.** ומרבי פשהפתל הוא פחות מעשירים טפחים בגבה, דככתל עשירים או יותר לא מהני האי תקנה, וכמו שיתבאר לקמה: (ל) **משני צדדים.** כדי שיתבטל המחיצה, (כט) שפרי יש דריסת הנגל מקרקע הקרפף לחוץ לקרפף: (לא) **עד שיתמעט וכו'.** והוי פקרוץ במקום הזה, ואם כן יכול עתה לבנות שם בית-דירה או לפתח שם פתח מדירתו אם לא היה שם פתוח לקרפף מכבר, ואחר-כך כשיפנה העפר דמי כמו הקרף אחר שפתח מתחלה: (לב) **רחב מארבעה.** צריך לומר (ל) **רחב מארבעה,** והשטח, דבפתוח מארבעה (לז) אינו ראוי לעמוד עליו ולהתעכב: (לג) **בארץ עשור.** צריך לומר 'בארץ (לז) יותר מעשור', דאז לא יחשב פתח אלא פרצה, וכו': (לד) **ואם אין בגבה.** רוצה לומר, דכל תקנה זו אינו אלא בשכפל גבה הפתל הוא (לג) פחות מעשירים טפחים, דאז יכול לעשות תל משני צדדיו בגבה פחות מעשירה טפחים, דבשעור כזה אפשר עוד לדרס ולהלך

באור הלכה

ראש החוקה ליפא ארבע אמות וכוני מחיצה גמורה נאם לא דנדחק לומר דתל שבראיתו כף שאני, והיכא שעושה מחיצה על-גב תל, בעינן דוקא שהמחיצה לא יהיה מתרחק משפת התל ארבעה טפחים¹⁸². ואולי דסברת תרומת-הדשן, דהיכא שפטייל עפר כבון כרי לבטל המחיצה עדיף טפי. עוד הקשה אפגמא דחזון ולקוח העפר שטמים הרמ"א, דאין זה מועיל כלום לפי המבאר בסעיף י' דאם בנה מחיצה חדשה לשם דירה בארץ עשרה¹⁸³ ונפלה חזר הדבר לאסורו אף שנשאר מחיצה הישנה, ומשום דלא הקפה לדירה, והרי שם במחיצה חדשה שעשה, דמי כאילו פורץ מחיצה הישנה ומבטלה ונמשע זה סגי במחיצה ארץ יותר מעשור ולא בעי מחיצה על כל ארץ הקרפף, וכמבאר ברא"ש להדיא, ומהו נובע דברי מהמבר בסעיף ו' (עין בטור ובתי-יוסף), ודמי ממש לגידון דד"ן ששופר עליה עפר, ומפל מקום לא אמרנון כשתלקח המחיצה חדשה תחשב הראשונה כאילו נבנתה מתוך לשם דירה, וכמירכין כהא, אף אם נקח העפר, מפל מקום הפתל לא הקפ מעולם לשם דירה ונראית תרומת-הדשן מנבלעו הפתוחות דחשבינן העליונות לשם דירה, אינה מקרחת, דשם על-כל-פנים הקפה העליונות לשם דירה אלא דלא הועיל בשעתה, מה שאין כן הכא דלא

עליו, ומעתה צריך לחשב גבה הפתל רק מתל ולמעלה, דהתל חשיב פקוקעית הקרפף, וכיון שלא נשאר כפתל מסוף התל ולמעלה עשרה טפחים, הוי לה כתל פקרוץ משני צדדיו, שפרי אין בו עשרה לא מבחוץ ולא מבפנים: (לה) **ואף אם חוזר וכו'.** הלשון (לז) מגמגם, שפרי בעל-פךחו צריך לטלו כדי שחזרו המחיצות למקומם נדאם לא-כן אסור לטלטל בה אפלו פחות מביית-סאתים]. ועין באל"ה רבה בשם מלבושי-יו"ט טוב שקטב שצריך לומר 'ואף שחוזר' וכו', ורוצה לומר, ואף שחוזר ולקוח העפר כדי שיתגלו (לז) המחיצות מתוך לשם דירה, מפל מקום לא אמרנון משום זה שקעפר לא נתבטל מעולם קלל משום שדעתו היה לתזר ולפנותו, כיון דעל-כל-פנים בשלם לשבת אמת: (לו) **הואיל (לו) ובטלו שבת אמת.** הינו בפיו"ט¹⁸⁴ [הגר"א בביאורו]: (לז) **דעפר לא הוי בטול.** פרוש, באופן כזה שדעתו לפנותו: (לח) **אלא-אם-כן אין עתיד.** וצריך לבטלו (לז) כפרוש לעולם. ועין (לז) באחרונים שדעתם להורות פסקא קמא להקל. ועין בבאור הלכה שהגר"א חולק על עקר דין זה. ולפי המבאר בסעיף ו' יש עצה שלא יצטרך לפרץ הפתל, דהינו שעשה מחיצה שהיא גבוהה עשרה טפחים בארץ יותר מעשור אמות ורחוקה ממנה שלשה טפחים, אף כל זה אינו מועיל אם-כן רק בעת שעומדת המחיצה אצל לא לאחור שפגלה, דחוזר לאסורו, דהא הפתל הראשון לא הקפה לדירה, ובדלקמן סעיף י': **ג** (לט) **תל גבוה עשרה.** טפחים. ואפלו אינו נקפך בגבה הרבה, אלא כל שמתלקט העשירה טפחים מתוך ארבע אמות הוי מחיצה גמורה: (מ) **דינו כקרפף.** דעד סאתים מתר לטלטל בכלו, דכאלו מקף מחיצות דמי, וביותר מסאתים אסור לטלטל, דהוא מחיצה הנעשית מאליה ולא הקפ לשם דירה: **ד' (מא) למעט אורו.** שלא יהיה שטחו יותר מסאתים ויהא מתר לטלטל בו: (מב) **לא הוי מעוט.** שדרך לעשות כן בקרפפות (לז) להנות בהן ולישב תחתיהן בצל, ואי אפשר למעט ולהכשיר אלא בדברים שאין דרך הקרפפות בכך: (מג) **אפלו יש בהן גבה עשרה וכו'.** דחולקין בכל מקום רשות

שער הציור

(כט) תרומת-הדשן: (ל) תוספות, וכן הוא בדרב"מ: (לז) תוספות דף עז עמוד ב דבור המתחיל 'אם יש': (לז) אחרונים, וכן הוא בתרומת-הדשן: (לג) דאם הוי עשירים ממה-נפשא לא מהני, דאם במל יהיה פחות מעשירה טפחים, אם-כן הוי לה הפתל מתל ולמעלה יותר מעשירה טפחים ולא מבטיל משום התל שפתחיה, ואי מחיצה פחות מעשירה טפחים, אם-כן התל הוא עשרה יותר ושוב לא מבטל מחיצת הפתל, דהא אי אפשר לחשב מראש התל, שפרי אין דריסת הרגל שם, ומקרקע הקרפף הוי לש הרבה יותר ומצטרף ביחד, כן מתבאר בתרומת-הדשן. ולא נוכל לחשב הקפה לדירה מחמת גבה העפר אפלו אם יעשה לשם דירה, דאם לקרפף סמוך להפתל מתוך שלשה טפחים אם-כן מתבטל הוא לגבי פתל הנישן ונחשב רק כפתל אחד, ובדלקמה בסעיף ו'. ואפלו אם ירחיק העפר מן הפתל שלשה טפחים גם כן לא יועיל כזה מאומה, דהא יצטרך לבסוף לפנותו ואם-כן חזר האסור למקומו, דהא הפתל לא הקפה לדירה, ובדלקמן בסעיף י': מה שאין כן אם גבה העפר שלמשה הוא פחות מעשירה טפחים, דיש עליה דריסת הנגל, הוא מבטל על-דירה לכלל הנישן, ובקשפנה העפר אחר-כך נעשה עתה ממילא הפתל הנישן בשם מחיצה שהקפה לדירה. כל זה מתבאר מדברי הגר"א בבאורו ומספר בית-מאיר ובמאמר מרדכי, דלא כמגן-אברהם סע"ת קט"ז: (לז) כן פתח בבית-מאיר ומאמר מרדכי ושא, והאמת כמו שהיה באליה רבה בשם מלבושי-יו"ט טוב, שכן מבאר בתרומת-הדשן בטהרא, ולא כאינה מפרשים שדנקין כזה, וגם בדרב"מ משה גופא הלשון מתקן, עין שם: (לז) כמגן-אברהם בשם תרומת-הדשן מסיים עילה: ואף-על-גב שהמחיצות נעשים מעליהם, לית לן בה, וראיה: אם נעקר מן הפתל שלשה טפחים גם למה להו זה, ולא בפשיטות שקשפנה את העפר ועל-דירה כף נראה חצי הפתוחה של הפתל, דמי כאילו בנה מתוך, דמה לי אם מוסרף על מחיצה חדשה עוד תמשה טפחים למעלה או שמוסרף עליה תמשה טפחים מלמשה, דהינו שחופר בקרפף תמשה טפחים סביבות הגדר עד שנעשה הגדר בצדו הקרקע שתחתיו לעשרה טפחים, והלא לתרומת-הדשן נתבטל ממנה שם גדר מעקרו ונעשה כארץ סימכתא. וצריך עיון: (לז) ואף-על-גב דמלשנא דתרומת-הדשן שקטב דהא ע"כ מבטל לה וכו' משמע לבאורה דהא אפלו אברהם גמי הוי מבטל, דהא אי אפשר להפנותו בשבת, מפל מקום להלכה אין לטחם כן, עין בירובין ע"ט בתיבוצא דרב הונא בה דרב יהושע ותיבוצא דרב אשי, ומשמע לבאורה מרב אשי דדוקא לענין חרין דלמיטמה קאי מה שאין כן בענינו, והקמ"ס בפרק ג דערויבין הלכה יב סתם פתריבוצא דרב אשי, עין שם. ומפל מקום צריך עיון: (לז) הגר"א: (לז) אלה רבה והגר"ז, וכן נוטה דעת תרומת-הדשן להטמין: (לז) נשפ"א כטבות-היקדש:

(א) צריך לומר: 'יותר מעשירה' (עיון שם בסעיף יד, וכן בסעיף ו' ובמשנה-ברורה סעיף-קמ"ח).

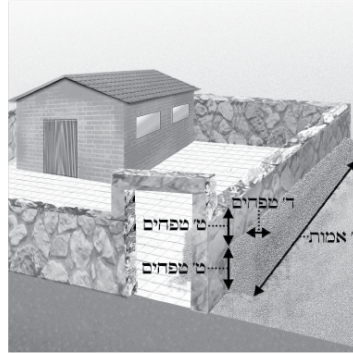
הלכות שבת סימן שנח

ביאורים ומוספים

[רמ"א ס"ב]

דיכול להניח עפר אצל הפתל משני צדדים עד שיתמעט הפתל מגבה עשקה, ורחב העפר רחב מארבעה בארץ עשור אמות בארץ הפתל¹⁸.

[18] כזה ו

[משנ"ב ס"ק לו]

הואיל ובטלו שבת אָתת. הינו בפיו¹⁹.

[19] ולקמן (סי' שעב ס"ק קבא, וסי' תרלג ס"ק יג) הביא, שיש אומרים שדי אם יבטל במחשבה.

[ביה"ל ד"ה ואם]

אם לא ינדחק לומר פתל שפריאחו כף שאני, ותיקא שעושה מחיצה על-גב פתל, בעין דוקא שהמחיצה לא יהיה מתנתק משפת הפתל ארבעה טפחים²⁰.

[20] מבואר בדבריו שתל מדורג שההפרש בין שני חלקיו הוא ד' טפחים, מצטרפים שני החלקים למחיצה אם גובהם י' טפחים בתוך ד' אמות, ובמחיצה שעל גבי תל נחלקו התרומת הדשן והגר"א, שלדעת התרומת הדשן אם המחיצה רחוקה ד' טפחים משפת התל אינה מצטרפת אל התל, ולדעת הגר"א היא מצטרפת להיחשב יחד עם התל למחיצה, וכן כתב הביה"ל לקמן (סי' שסב סי"ב ד"ה שעשה).

ודעת החזו"א (או"ח סי' סה ס"ק ע) שאין לחלק בין תל שעל גבי תל למחיצה שעל גבי תל, וכל ששני החלקים רחוקים זה מזה

אינם מצטרפים. והסתפק (שם) אם שיעור המרחק הוא ג' טפחים או ד' טפחים. ומסקנתו (שם סי' קיא ס"ק ד), שאם אינם רחוקים זה מזה ד' טפחים הריהם מצטרפים.

ולענין בית שאין תוכו עשרה וחקק באמצעיתו בקרקע כדי להשלימו לעשרה, כתב השעה"צ לעיל (סי' שמה ס"ק סז) שלדעת הר"ן מקום החקק מצטרף לכותל הבית אפילו אם הם רחוקים הרבה זה מזה, והחזו"א (שם ס"ק טט) צידד שגם דעת הרא"ש (שבת פ"א סי' יא) כן. והסברא לחלק בין בית לבין תל ומחיצה, כתב החזו"א (שם ס"ק סב-סג) שכיון שהבית מקורה, אם נצרף את המחיצה שממקום החקיקה לכותל, נעשה המקום שבין החקיקה לכותל הבית לחורי רשות היחיד, ולכן מקום זה אינו נחשב להפסק ביניהם והם מצטרפים יחד.

ולענין מדרגות האם יש להחשיבן כמחיצה, בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ב) כתב שבתוסי' (עירובין כב, ב ד"ה ואיזהו) נראה שכל מחיצה שהיא נדרסת אינה נחשבת למחיצה. אמנם בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' פט) כתב, שתוסי' כתבו כן רק ברשות הרבים ולדעת רבי יהודה שסובר שהילוך הרבים מבטל את המחיצה, אבל לדעת חכמים אין המחיצה בטלה אפילו אם נוח להשתמש שם. ואפילו לדעת רבי יהודה היינו דוקא אם יש שם דריסת רבים של רשות הרבים, אבל דריסה שאינה של רשות הרבים אין בכוחה לבטל את המחיצה. והחזו"א (או"ח סי' קח ס"ק יג) ביאר את דברי התוסי' באופן אחר, ולפי דבריהם לא מצאנו מקור לכך שמדרגות לא יחשבו כמחיצה.

ובאופן שהמדרגות רחבות ויש בין מדרגה למדרגה ד' טפחים, לדעת הביה"ל (כאן) והמשנ"ב (ס"ק לח) שחשש לדעת הגר"א שבתל המתלקט אפילו אם חלקי המחיצה רחוקים זה מזה ד' טפחים הריהם מצטרפים, יש לחוש לחומרא שהמדרגות מצטרפות גם אם הן רחבות ויש ד' טפחים בין מדרגה למדרגה, ולדעת החזו"א אפשר לצרף את המדרגות למחיצה רק אם אינן רחבות ד' טפחים [ומי"מ היינו דוקא במדרגות היורדות מהרשות, שאז פשוט שדינן כתל על גבי תל, אבל מדרגות העולות מהרשות, יש לדון אם דינן כתל על גבי תל כיון שהמדרגות סתומות מאחוריהן כתל, או שדינן כמחיצה על גבי מחיצה כיון שהן מחיצה לרשות כשאר מחיצה, ואין נחשב תל אלא כשהוא גידוד, דהיינו שהוא יורד מן הרשות].

הלכות שפת סימן שנה

באר הגולה ריב

כ שם בגמרא לא שם
תלמידי אבא ורבנא
מ שם כ"ה ורבנא,
הרבא"י והר"ה

ורחב ארבעה (המגיד פ"ו), * והוא הדין (מד) לחופר בו בור: ה' כ' בנה בו (מה) עמוד ונתמעט כקף, אם הוא (מו) רחב שלשה טפחים (מו) הוי מעוט: ו' כ' בנה מחיצה (מה) * בארץ עשור (מט) לפגי מחיצה הראשונה לבטלה (ג) שתהיה כמו שאינה (נא) ויהיה מקף לדידה על-ידי השניה, אם הרחיקה מהראשונה (נב) שלשה טפחים, מטר: ז' מ"ט טיט על מחיצות הראשונות (נג) למעט איררו ונתמעט, אם הטיט עבה שאם נתגל מחיצה הראשונה ראויה לעמוד בפני עצמה, (נד) * הוי מעוט, ואם לאו (נה) לא הוי מעוט:

משנה ברויה

באור הלכה

הקפה מעולם לשם דירה, והו שישונו של הגר"א למען בו. ונראה לעניות דעתי, דסבירא דהתירוט-הדשן דלא נמי לנהא דסעיף יד, והכא כיון ששפך עליה עפר נאפשלה לגמרי, שהרי עתה דריסת רגלי בני-אדם במקום הנה, ואחר-כך קשפהנה העפר הרי הוא ממש בונה אותה ולשם דירה, ונמי מקש למחיצה חמשה תפרים בקרקע חרין והשלימה לעשר, דמה יל אם ששלים בקרקע ומה לי שששלים בכהל שנוקצא בקרקע, מה שאין כן בהתיא דסעיף יד דמחיצה הראשונה עומדת תמיד, אלא דבשעה שעשה מחיצה בארץ עשור^(א) נמי כאילו בטל מחיצה השנייה שבכל ארץ הנה, ולפי זה אם נקלה המחיצה, מאין יבוא התפר במחיצה השנייה, הלא לא עבר בה ולא חדש בה שום דבר ולא היתה לשם דירה מעולם, והו הנהא לעניות דעתי סברת התירוט-הדשן וכל הפוסקים שהעתיקוהו להלכה: * והוא הדין לחופר בו בור. ענין החדושי רבי עקיבא איגרי שהביא דמדברך התוספות משמע דממעט, אבל אין לו השגחה על התפר מה שלא הביאם, והרשב"א והריטב"א פנונו באמת בחדושיהם לזהות דברי התוספות, ונתיבא דהרשב"א ראינה לשטתו מן הירושלמי, ענין שם, והגר"א פנו לזה מדעתה, ענין בו סעיף קטן כח: * בארץ עשור. הוא סברת הרא"ש בהלכותיו דבשעור בנה די להתייר הקרפף, ואף-על-גב שאינו כהלך שלם, מקל מקום לא גרידא מפרין עשור ונגרדה דמתייב ואפילו לא בכתי'אמת, כגון דפרץ אמה ונגרדה ופרץ אמה וכו', ואף-על-גב דתמחיצות לא נאפשלו מעולם שנהר לא פרץ בפנים אמת, אף-על-פ"י כן כיון שביין הכל יש קצת שעור בארץ יותר מעשור לשם דירה סגי, וכמו-כן הכא יש כהלך חדש בשעור בנה, והו סברתו למען בו; ותרבנו יתם והטור העתיקי דבריו. וצריך לומר לדירה, דמתייב על-פל-פנים בשלא היה מרחק כהלך התדש מכלל הנישן יותר מעשור אמה, דאם לא-כן איך שוף לומר דבכנת כהלך התדש דמי כאילו פרץ כהלך הנישן, הלא אי אפשר לומר כן, דהא גם עקשו אם פרץ באמת במקום הנה בכהלך הנישן יאסר כל הקרפף, שהרי הוא שתייה לעלמא, והסתכל התדש לא יכול לתסם שהרי אינו מכתל כהלך, ובמקומו אינו סותם, שהרי אפשר לקנס דהדריי וקשם פורץ ביהור מעשור, אלא דמתייב בשלא היה מרחק ביותר מעשור, ובהו אם אפילו באמת פרץ בכהלך הנישן גמ"י לא יאסר הקרפף, שהרי כהלך התדש סותם כגני הכאים מן החוץ, ואף שאפשר לקנס הקרפף מן העדרים מקום שפלה כהלך התדש, מקל מקום מאחר ששם אינו פורץ ביותר מעשור הוי לא כפסקתו שאינו אוקס^(ב), ונע. דהרשב"א בתדושי חולק על זה, דמשמע ענין דעתו דבעינו שיהיה משוף כהלך התדש נגד כל הכהל הנישן ונכרתו, דאין זה דמיון לפרץ אמה, שהרי מקל מקום פרץ בכהלך הנישן ותדושה בשעור כהלך הנהו דהנינו יותר מעשור, אבל בנה שהסתכל הנישן במקומו עומד, איך תסתכל בשביל שבנה בתוך הקרפף אינה אמות כהלך, וגם עתה אמר דבכנת לא נאפשלו הקרפף בכלום לא כמקלו ולא כפנים, וגם עתה נמשך מקום הנה שביין כהלך הנישן לכתל התדש עם שאר הקרפף ומשפתם שם כמו בתלה; על-כן מפרש שהגמרי מחיצה לכל ארץ הכהל, ונה בודאי מהגני, שהרי כהלך הנישן לא מהגני השתא ולא מידיו, וכן משמע קצת מרשב"א בחדושי פסוטה: ומקל מקום הסקל נדעתי השלחן-ערוך לא הפסיד^(ג), שכן בהרב הפגיד פרק טו מהלכות שבת דין ח משמע שפסוד קהרא"ש, וכן באשכול בהלכות ערובין פסק גם-כן בהתא הוי: * הוי מעוט. ענין במשנה ברויה שנתבנו אפילו במקצת כהלך, ופשוט הוא, דהא על-פל-פנים נתמעט השעור דיותר מסאמים, וכן מצאתי בגאון

לעצמן ונעשו רשות-החידוי, (מ) אפלו הכי אינו ממעט, כיון שהוא מתשמיש הקרפף: (מד) לחופר בו בור. (מא) של מים, ואפלו עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה. ואף-על-גב דמקום חללו אינו מקום הלויף, מקל מקום נמדד בשעור סאתים, והוא נמי מתשמיש קרפף הוא כאילנות. (מג) וכן אם עשה בור בגנה, גס-כן אינו ממעט, דתשמיש הגנה הוא, להשקותו. ודבר אחר שאינו צריך הגנה (מג) ממעט; ופשוט דדבר המשלט אינו ממעט לעולם: ה' (מה) עמודים. בין (מה) באמצע, בין סמוך לכתלי הקרפף: (מו) רחב שלשה טפחים. (מה) וגובה עשרה: (מז) הוי מעוט. אכל פחות מעשרה ורחב שלשה לא חשיב לומר הוי כמי שאינו: ו' (מח) בארץ (מו) יותר מעשור. כך צריך לומר, ומתייב דגבקה (מו) היה גס-כן עשור: (מט) לפגי מחיצה. לפנים בקרפף: (נ) שתהיה כמי שאינה. והוי (מח) כאילו נפרץ במחיצה השנייה כל ארץ הנה, שמתבטל כל המחיצות שבביל פרצה זו, קדלעיל כסעיף ב: (נא) ויהיה מקף לדירה. ומתייב (מט) שפתח לו פתח קדם שבנה מחיצה החדשה: (נב) שלשה טפחים מטר. דהוי לה הקף חדש לשם דירה, אבל אם קרב הכהל החדש בתוך שלשה להכתל הנישן לא מהגני, והו לא נחשב ככתל חדש, אלא כמו שמוסיף בכגני על כהלך הקרפף משעור לשם דירה ולא מהגני. וכל זה (נ) בשלא נתמעט הקרפף משעור יותר מבית-סאתים על-ידי כהלך החדש, אבל אם נתמעט הקרפף משעורו, בודאי מטר (נא) אפלו קרב בתוך שלשה טפחים, שהרי אפלו בטח טיט על הכהל מהגני, כמבאר בסעיף ז: ז' (נג) למעט איררו. שלא יהיה שטחו יותר מבית-סאתים ויהא מטר לטלטל בו: (נד) הוי מעוט. ואפלו לא שח אלא (ננ) באחד מכתלי הקרפף, ואפלו במקצתו, סגי; ומקל מקום נראה, שתהיה על-פל-פנים גבה הטיח עשנה מן הקרע ולמעלה ורקבה שלשה, ואי לאו הכי לא חשיב, וכההיא דעמוד בסעיף ה. וענין באור הלכה: (נה) לא הוי מעוט. דמתייב שאינה דמיא. ויש חולקים על זה, דהכל שיכולה לעמוד עם הכהל מעוט. ויש להקל (נו) לעת הצורך. וכל זה אם נתמעט השעור על-ידי-יה מבפנים, אבל אם לא נתמעט השעור, בודאי אסור, ואפלו כן בטיח הנה לשם דירה, אף שעשהו עב כל-כף שיכול לעמוד בפני עצמו, (נד) דהוי

שער הציור

(א) ענין בעמוד הקודם הערה א.
(מ) שם ובחדושי: (מא) כן מוכח בחדושי הרשב"א וריטב"א בדרך כב דבריו המתחיל 'בור ופסין', ענין שם, דבור של מים בקרפף אינו ממעט. והשעם פשוט, דכמו שאילנות אינו מעטין משום שדרך לישב תחתיהם בצל, כמו שפנתה הרשב"א ב'בבב'ת-הקדש', כפר-כן בור של מים בקרפף לה לשתיה בששורש שם או מטיל. ואף דבעבודת-הקדש חזיר 'בור שבגנה' ומשעם ותשמיש הגנה הוא להשקותו, לאו דוקא הוא, כדמנחך בחדושי, ענין שם, וכן מוכח בלבוש ובמספר, ודלא כחוספת-שבת ששפסק בנה. ומקל מקום מסתבא דבבור ריק או חרין נמי אינו ממעט אם הוא לצורך הקרפף להטמין שם חפציו וכדומה, וכן כתב החוספת-שבת, וכן משמע בחדושי הרשב"א וריטב"א בדרך כה, ענין שם: (מב) מגד-אברקה בשם הרשב"א: (מג) שם: (מד) ונעבודת-הקדש ורבנו ירמיה ואור ירוע. וענין בבית-יוסף שפנתה דמהר"ם משמע דוקא בסמוך לכתל הקרפף, ולדינא בודאי יאם להקל בניהו, דרביס ניהו: (מה) חדושי רבי עקיבא איגרי בשם הראשונים, וכן איתא בש"ס: (מו) מבאר הגר"א: (מז) פוסקים ופשוט: (מח) ר"ש ורבנו ירמיה: (מט) ר"ש ומגן-אברקה: (נ) ר"ש וירא ורוע וריטב"א ורבנו ירמיה ועוד פוסקים, ודלא פרמב"ם. וענין במגיד-משנה שם, שאף-על-פי שישב שיטת הרמב"ם מקל מקום קתב דהא דרש"י גריפא. וראיתי במאמר-מדיכי שכתב שפצא גרסא פרמב"ם כתב"ד 'הועיל ולא הועיל' וקשטת שארי פוסקים: (נא) מיהו, כל זה נתמעט על-ידי עצם הכהל, אבל אם על-ידי כהל בעצמו לא נתמעט משעור רק בצרור החלל שיש בו כהל חדש לכתל הנישן לא מהגני, אף-על-גב דאמרין לבורו והו כמו שפלא החלל, אף-על-פ"י כן לא מצרפין לבטל שעורא דיותר מסאמים, שהרי מקל מקום יש אורי יותר מבית-סאתים, כן כתב הלבוש והעתיקוהו אחרונים, ענין אילנה רכה ותוספת-שבת ופרי-הגדים ובגדי-ישע: (נב) רמב"ם וריטב"א ופשוט: (נג) דבאמת כל האחרונים הקשו מחבר שהשמיט לגמרי שיטת הרמב"ם והרא"ש דהקלו, וכן באור זרוע העתיק דברי הרמב"ם להקל, וכן פסק האלהי רכה בשם המלבושי-יוס-טוב ובי"ח: (נד) מבאר בקפה פוסקים: